

O nemačkoj neposlušnosti
Sabrina P. Ramet, *Nonconformity, Dissent, Opposition, and*
Resistance in Germany, 1933–1990. The Freedom to Conform,
Cham, Palgrave Macmillan, 2020, str. 279.

Poraz u Prvom svetskom ratu i Novembarska revolucija uveli su Nemačku u *kratki XX vek* na dramatičan način. Prihvatimo li da je kraj ove istorijske epohe označen padom komunističkih režima u istočnoj Evropi, možemo reći da knjiga pred nama predstavlja pregled bitne dimenzije nemačke dvadesetovekovne istorije, koji izostavlja period Vajmarske republike. Njena autorka je Sabrina Petra Ramet, profesorka emerita na Departmanu za sociologiju i političke nauke Norveškog univerziteta za nauku i tehnologiju u Trondhajmu. Iako je profesorka Ramet verovatno poznata srpskoj publici zbog svog obimnog opusa o istoriji Jugoslavije i procesu njenog raspada, vredi pomenuti još nekoliko njenih biografskih podataka. Ramet je rođena u Londonu, od oca Španca i majke Austrijanke. Ipak, od svoje desete godine je živela u Kaliforniji i obrazovala se u Sjedinjenim Državama. Osnovne studije Filozofije završila je na Univerzitetu Stanford, masterirala je Međunarodne odnose na Univerzitetu Arkanzasa, dok je doktorirala Političke nauke na Univerzitetu Kalifornije u Los Angelesu (UCLA). Biografski detalj koji vezuje Ramet sa Nemačkom je njena služba u bazi Ramštajn, gde je bila član američke ratne avijacije. Pored dela kojima su centralna tema Jugoslavija i Srbija, Ramet je pisala o istočnoevropskoj i centralno-

evropskoj savremenoj istoriji, te delo o Nemačkoj ne predstavlja anomaliju u njenoj bibliografiji.

U ovoj knjizi, cilj autorke je da uporedi oblike nepovinoanjanja u trima različitim sistemima – nacističkom, komunističkom i parlamentarno-pluralističkom. Ona želi da pokaže šta se u ovim sistemima smatralo nepoželjnim, ali i da utvrdi da li različiti oblici nepovinoanjanja mogu da dovedu do promene u društvu. U uvodu, autorka objašnjava distinkciju između oblika nepovinoanjanja koji su joj bili interesantni, a to su nekonformizam, disidentstvo, opozicija i otpor. Pored toga, ona je uvod iskoristila da nagovesti kroz koja četiri kriterijuma će posmatrati nepovinoanjanje režimima. Odlučila se za sagledavanje nepovinoanjanja na polju nemačkog nacionalnog identiteta, na polju religije, seksualnosti i umetnosti.

Nakon uvoda, sledi pet poglavlja, od kojih je svako posvećeno po jednom državnom ili okupacionom sistemu. Svako poglavlje strukturisano je na sličan način. Naime, nakon osvrta na političku istoriju režima, autorka opisuje oblike nepovinoanjanja prema kriterijumima koje je navela u uvodu. Poglavlje o nepovinoanjanju nacionalsocijalizmu obogaćeno potpoglavljem o dodatnom kriterijumu, rasnom. Vredi spomenuti da je potpoglavljje o rasi

posvećeno u celosti nacističkom progonu Jevreja i Holokaustu.

Posle poglavlja o vremenu nacional-socijalističke vlasti (1933–1945) slede dva kratka poglavlja, jedno o savezničkom, drugo o sovjetskom okupacionom režimu u Nemačkoj (1945–1949). Peto poglavlje (Ramet je i uvod naznačila kao poglavlje) posvećeno je Nemačkoj Demokratskoj Republici, a šesto Saveznoj Republici Nemačkoj (1949–1990). Sva poglavlja o režimima nakon 1945. govore i o tretmanu bivših nacista.

U knjizi je primetan neblagonaklon odnos autorke prema Nemačkoj Demokratskoj Republici, i popustljivost u ocenjivanju dešavanja u Saveznoj Republici Nemačkoj. Tako, rad vlasti na ideološkom preobraćanju naroda u Bonskoj Republici je označen kao „rekonstrukcija”, dok je prihvatanje komunističke ideologije u NDR, za autorku, konformizam. Pored toga, program pomoći majkama-radnicama u NDR Ramet tumači kao opstanak ideje da žena treba da zadrži svoju tradicionalnu ulogu majke, a ne kao olakšanje za porodilje. Autorkina oštrica kritike odnosa prema ženama tupa je kada se govori o SRN, čak i pri pomenu opstrukcija legalizacije abortusa i važenja zakonske obaveze žena da rade kućne poslove. Još jedno polje nejednakog tretmana dve nemačke republike je izgradnja nacionalnog identiteta. Iako je jasno da je projekat izgradnje novog, antifašističkog istočnonemačkog identiteta bio ideološka konstrukcija sa praktičnim ciljem legitimacije vlasti, postavlja se pitanje po čemu projekat povratka na prednacistički nemački identitet u SRN to nije?

Za kraj, uprkos zadržkama zbog gorepomenutih manjkavosti, treba reći da je ova knjiga dobar način da se zainteresovani početnik upozna sa političkim trvenjima u dvadesetovekovnoj Nemačkoj. Ova monografija i jeste pisana da bude razumljiva široj publici, a čak je i opremljena uputstvom za izgovor nemačkih suglasnika i samoglasnika, za govornike engleskog. Autorka je ovu knjigu napisala na osnovu obimne literature, uz sporadično citiranje i ponekog izvora. Zbog toga, od ove monografije ne treba očekivati nove informacije, nego sistematično i sintetičko sagledavanje fenomena nepovinoavanja. Ramet svoje delo završava zaključkom, u kome sumira oblike nepovinoavanja u svim sistemima i meri njihove efekte. Ona smatra da su i najblaži oblici nepovinoavanja, poput igranja svinga u vreme nacističke vlasti, imali nekakav uticaj na promenu javnog mnjenja. Na samom koncu dela autorka izjavljuje da je upravo nekonformizam duh demokratije, čime implicitno u duh demokratije ubraja, između ostalog, i neonacističku opoziciju, što u Zapadnoj, što u Istočnoj Nemačkoj. Nepovinoavanje može da dovede do poboljšanja u pravima i u životima obespravljenih i marginalizovanih, no ne treba zaboraviti da nije svako nepovinoavanje usmereno ka pravednom cilju. Ramet je to propustila da naglasi, ali podaci izneseni u njenoj knjizi su to sami rekli.

Vukašin Zorić